

BOTENLAUBEN je naizgled nameravao da s posebnom energijom prevaziđe možda ipak veoma tešku situaciju. Jer, glasom koji je treštao još jače nego inače, zapovedio je da se sablje vrate u kanije i da se krene; eskadron se zatim u vodovima formirao u kolonu i, kloparajući oružjem i opremom, počeo korakom da se kreće ka izlasku iz sela.

Seljaci su stajali ispred svojih kuća i gledali za nama.

Iza leđa Botenlaubenu, koji je jahao neposredno ispred mene, krišom sam jeo svoj hlebni doručak.

Botenlauben je međutim energično gledao čas napred, čas levo i desno, ali se srećom nije okrenuo.

Na svoje zadovoljstvo primetio sam da je Mazepa mnogo svežiji nego što sam slutio posle iskustava s Fazom. Elastično se kretao poda mnom.

Popustili su udari vetra. Nebo je ipak bilo sasvim sumorno.

Divizija se formirala u takozvanu masu, to će reći: svi eskadroni marširali su u kolonama jedni uz druge s jednim jedinim okupljanjem između Karanšebeša i Čeprega, čelom prema jugu.

Pozadi su imale da stoje konjičke baterije i trenovi, mitraljeski eskadroni pak na levom krilu svake regimente.

S hukom, uz zveckanje i kloparanje približavale su se zasebne formacije i zauzimale svoja mesta.

Regimenta Marija Izabela stajala je na desnom krilu divizije, zatim su sledili Toskanski ulani¹⁸ i Kejt-dragoni, i najzad regimenta Rojal Aleman.

Pošto sam ja zapovedao prvim vodom našega eskadrona, stajao sam sasvim napred i sasvim desno na zapadnom krilu celokupne konjaničke mase.

Podalje od svojih eskadrona, lica okrenutih vojnicima, namestili su se eskadronski komandanti, na još većoj udaljenosti obersti, a desno, tik iza njih, u rukama zastavnika štrčali su stegovi.

Levo iza svakoga obersta postavio se na konju po jedan ađutant i po jedan vojni sveštenik, u ornatu. Boje i zlato liturgijske odežde svetlucale su i blistale.

Divizijar i njegov štab držali su se podalje spolja pred sredinom divizije. Videlo se kako blešti generalov skerletnocrveni pojas sedla. Kad je okončano postrojavanje, usledila je tišina od dva-tri minuta

Zatim je trubni signal odjeknuo visokim i herojskim registrom divizijske trube, i eskadronski komandanti kao i obersti sa svojim štabovima i divizijar sa svojom grupom na konjima korakom kretose prema nama.

Stegovi, lako nagnuti u pravcu kretanja, upraviše se prema svojim regimentama.

Blistali su im vrhovi kopljišta.

Na izvesnom odstojanju zaustaviše se.

Bila je došla zapovest da se odustane od dugih govora kojima se vojnici podsećaju na svoju dužnost.

Umesto toga, pod svetinjom stegova iznova se izgovarala zakletva zastavi. I komandanti vodova su sad okrenuli svoje konje i gledali svojim vojnicima u lice.

Zatim su ađutanti regimenti glasno i zasebno izgovorili rečenice zakletve zastavi, duhovnici su dizali raspeća i tako su, očiju upravljenih na rassetog i na stegove, vojnici imali da ponove zakletvu zastavi.

Ađutanti započеше:

„Svetom prisegom Bogu svemogućem zaklinjemo se...“

Potmulo i hujeći ponavljaše vojnici:

„Svetom prisegom Bogu svemogućem...“

„Zaklinjemo se Njegovom Veličanstvu, našem pre-svetlom knezu i gospodaru, i njihovim preuzvišenim generalima na vernost i pokornost“, govoriše ađutanti; a vojnici ponavljaše:

„...na vernost i pokornost.“

Tako je sledila rečenica za rečenicom.

Svaki put kad su vojnici izgovorili do kraja, zamro bi narasli huk i opet prešao u žamor. Svi oficiri i komandanti vodova pritom su gledali u usne vojnicima da li svaki govori zajedno s drugima.

Svaki je govorio zajedno s drugima.

Mnogi oficiri i šarže ponavljali su ono što su govorili ađutanti, čak rečenicu za rečenicom na jezicima vojnika, a vojnici su odgovarali na svojim maternjim jezicima.

Tako je zakletva izgovorena do samog kraja reči-ma: „Tako nam Bog pomogao! Amin.“

„Tako nam Bog pomogao! Amin“, ponoviše vojnici i opet huk zamre i pretvori se u žamor, a onda nastade potpuna tišina. Samo je tu i tamo neki konj zamlatio glavom. Duhovnici polako spustiše raspeća, oficiri međutim još jedan trenutak gledaše ćutke vojnicima u lica, pa zatim ponovo okrenuše konje

Već tokom polaganja zakletve palo mi je u oči kako je jedan oficir na kulašu crne grive, repa i kičicâ jahao između pojedinih vodova, i to nemačkim kasom, pomalo ležerno nagnut prema napred; a pritom su začudo pred njim trčala i dva psa guste sive dlake. Očigledno je hteo da se uveri da vojnici tačno ponavljaju zakletvu. Ali pse je, pomislio sam, baš mogao da ostavi kod kuće. Uostalom unosio je i nemir, jer svuda gde je u kasu savijao oko krila konji su se povlačili pred njim, to jest: po svemu sudeći mahom pred psima koji su pritrčavali oborenih glava i repova. Uopšte uzev, konji ne

trpe pse na koje se nisu svikli; i ceo nastup toga oficira našao sam utoliko izlišnijim što uopšte nije bio iz naše regimente a kasnije je i nestao u područje drugih regimenti.

U međuvremenu je ipak signalom trube data zapovest za pokret. Divizijar i naš oberst dojuriše na naše krilo, Botenlauben je treštavim glasom ponovio zapovest pa odgalopirao ispred mene, i oba druga ritmajstera preneše zapovest, i sa mesta na kome sam stajao, pokrenu se eskadron, regimenta, cela divizija u četvornim redovima, sledeći štab divizije koji je udario putem kroz Karanšebes. Iz konjaničke mase isko-beljala se gigantska kolona pod čijim je kopitama kuljala prašina. Neposredno ispred mene jahali su oberst sa svojim štabom i Hajster koji je nosio steg, zatim je sledio Botenlauben, pa ja, pred svojim vodom, mi smo bili čelo sve četiri regimente. Otprilike sto koraka ispred nas bio je štab divizije.

Utom nam se pridružiše i Koh i Anšic, pa čestitismo jedni drugima što je pokret krenuo s našeg krila. Jer sad nismo imali da gutamo gotovo nimalo prašine. No kako smo i inače stajali na zapadnom krilu, taj način pokreta se mogao i predvideti. Kada se ipak osvrnismo, videsmo kako se formacije iza nas sve više i više zaodevaju u prašinu. Kao dim kakve orijaške vatrene linije uzdizala se pod kopitama konja i, pre nego što bi se razletela po poljima, zavejavala dobar deo onih koji su sledili za njima; i trubači su počeli da sviraju generalmarš, ali onda i druge jednostavne marševe koje su znali, na primer takozvani „Izlazak iz Tribaua“ i slične stvari.

„Ko je zapravo bio“, pitao sam, „jahač koji je maločas za vreme zakletve jahao oko naših vodova? Pa i vi ste ga zacelo videli, imao je uza se dva velika psa.

Kakva je to uopšte ideja doći ovamo s takvim beštijama dok se polaže zakletva!“

Anšic se malo nasmejao, pa je rekao: „O, to je bio čovek iz štaba divizije, jedan stariji rezervni oficir, ritmajster baron Hakenberg. On je oficir za vezu sa komandom korpusa. Očigledno je želeo da vidi da li su se svi ispravno zakleli. Uvek uza se ima pse, a ne brane mu ih jer, prvo, nikoga ne ujedaju, drugo, njemu niko i ne želi direktno da naređuje. Jer govori se da je on neka uticajna ličnost. No u svakom slučaju važi za originalnog čoveka tako da mu se ponešto može progladati kroz prste.“

„A svuda je i konje preplašio.“

„Pa to je to“, kazao je Anšic.

„No“, rekao je Botenlauben, „šta gospoda kažu na to kako je prošla zakletva? Sve bez oklevanja, ili“

„Dosad da“, rekao je Koh.

„Dosad?“

„Dosad.“

„Šta hoćete time da kažete?“

„Ništa“, rekao je Koh. „Htedoh reći samo da su i devojke u selu govorile kako su vojnici navodno rekli da će se zakleti bez oklevanja.“

Pritom se malo zacrveneo, možda i zato što smo upravo jahali kroz Karanšebeš a tu su na ulici još uvek stajali seljaci sa svojim ženama i kćerima. No, kad je počela da se diže prašina pobegoše u kuće. Jer pod kopitama kavalkade uskovitlavali su se čudovišni oblaci peščane prašine. Selo se začas ispunilo kloparanjem kopita i opreme, njištanjem konja koji su grešili misleći da se ponovo ide u štalu, i jekom treštanja truba.

Pitao sam Anšica da li lično poznaje ritmajstera Hakenberga.

„Ne“, rekao je, „njega samog ne poznajem. Ali“, dodao je jer je imao prilično širok krug poznanstava u armiji, „on ima mlađeg brata kod Kaprarskih dragona, i on je ritmajster i kolosalno krupan. Govori se i da je izvanredno snažan. Njega poznajem iz viđenja.“

„A zašto uvek ima pse uz se?“

„Naš?“

„Da.“

„Zašto ih ne bi imao? Šta drugo da radi s njima? Ima ih pa ih ima, a kad se vojska pokrene mora ipak da ih povede sa sobom, ne može da ih tamo kuda se krenulo pošalje vozom.“

„Uvek ih ima uz se?“

„Da.“

„I on je“, pitao sam trenutak kasnije, „ritmajster u rezervi?“

„Biće da je neko vreme aktivno služio.“

„A šta sad radi?“

„Sad?“

„Da, šta radi kad se ne vrzma na konju prilikom pokaganja zakletve i ne plaši konje?“

„To ne znam.“

„Mislim, otkuda on uopšte ovde?“

„Ni to ne znam. Sem njega i tog pomenutog brata ne poznajem nikoga od njegovih ljudi.“

„Da li je već dugo kod nas?“

„Tek od pre dve-tri nedelje.“

Botenlaubenu se, doduše, činilo da u srednjoj Nemačkoj postoji jedna porodica koja se zove Hakenberg, ili da je barem postojala, te da su verovatno ta dvojica u srodstvu s nemačkim Hakenberzima. Čak se prilično opširno raspričao o izvesnim nemačkim imanjima tih ljudi. Ja međutim više nisam obraćao pažnju na to. Ostavili smo Karanšebeš za sobom, put

je postao monoton i počeo sam da kunjam u sedlu. Ispoljio se umor od neprospavanih noći. Istina, data je zapovest da se pređe u kas, pa smo kasali dvadesetak minuta, ali onda se opet vratismo u korak. Drugi su međusobno ćaskali, ali ja više nisam učestvovao u tome. Ponovo sam se uspravio tek u Eormenješu. Husari su stajali ispred svojih kvartira i začuđeno nas posmatrali. Botenlauben vrteći glavom pod visokom čakom, projahao je između njih s malo poštovanja.

Iza Eormenješa put je savijao prema jugu. Opet je počeo da duva zapadnjak i prašina je sad odletela postance naše kolone. Iznova sam počeo da dremam. Stvarno sam bio vrlo umoran.

Oči sam doduše još držao otvorene, ali zapravo više i nisam baš video to što sam gledao. Trubači su prestali da trube, a kloparanje oružja i ašova, meljava kopita u pesku i prigušeni govor oko mene sjedinili su se u neki jednolični, uspavljujući šum. Predeo se pružao potpuno ravan, inače sam bio jahao samo noću, ali sad kad sam tuda prolazio po danu, nije bilo ničega zanimljivog. Nebo je bilo tamnosivo, niski vunasti oblaci i koprene uporno su uzimali ispred nas. Jedna upadljivo velika grupa vrana sedela je na njivama. Kad im priđosmo, poleteše u kreštavim jatima.

Ispred mene su se toliko ravnomerno kretale konjske sapi i leđa jahača štaba regimente kao da su oduvek na tom odstojanju i da će večito tako izmicati. Hajster je bio oslonio steg o rame, obgrlio ga miškom a šake kojima je držao uzde prekrstio je ispred sebe. Produžavao je tako nagnut napred a sveza viseće tkanine stega i vrpce pri svakom koraku njegovog konja klatila se kratko napred-nazad s pravilnošću kretnji metronoma. Neugodno drmanje i trzanje u hodu običnog službenog konja preslikavalo se u tom kretanju stega. Za

momenat sam pomislio na Faze koja je imala veoma sličan hod kao Hajsterov konj, htedoh se osvrnuti da li se već oporavila, ali se iznenada osetih preumornim za to. Opet sam gledao na kretnje stega, beše to jedino što se ocrtavalo spram tmastog neba, što mi je najzad još ostalo u vidnom polju. Doživljavao sam kao bruku što ratni znamen šetaju kao idiota koji samo neprestano klima glavom. Pa tu, pomislio sam, moraju izgubiti respekt pred stegom kada ga Hajster tako blesavo pušta da se klati gore-dole. Ja bih ga sigurno drugačije nosio. Taj ga međutim pušta da se klati kao šetalica, samo je još falilo da čini tik-tak, tik-tak, tiktak...

Dipio sam u sedlu, iznenada sam imao osećaj da sam spavao. Jak vetar nam je zaduvalo u lice, dohvatio tkaninu stega i razvio je. Sevnuo je dvoglavi orao. Istovremeno je otpozadi duž kolone jahača uzeo da se širi neobičan nemir konja, kraj Mazepinih kopita, obešenih glava i repova pojaviše se dva velika sivodlaka psa i trenutak kasnije ukazala se s moje strane glava jednog tršavog kulaša sa crnom grivom.

Taj što je sedeo na kulašu beše jedva nešto viši od srednje visine i veoma vitke i suvonjave stature. Verovatno je bio već nešto stariji od pedeset godina, unформа mu je bila iznošena, malo je landarala, a krzneni kragna i zlatni gajtani bili su izbleđeli. Lice mu je bilo preplanulo, upravo neobično usko, a na obrazima i bradi okruženo gustim kovrdžama. Ali u senci zasloni šlema oči su mu bile od tako neviđenog plavetnila da su svetlucale i kroz kapke kad bi ih zatvorio.

Pružio nam je svima ruku i rekao: „Hakenberg“. Pritom mu se između izbledele rukavice od jelenske kože i rukava krznenog kaputa ukazao deo zgloba, beše to najtanji zglob što sam ga ikad video u muškarca.

S mešavinom prisnosti i starofranačke učtivosti zapitao je da li bi smeo imati zadovoljstvo da jednu deonicu puta deli naše društvo, a Botenlauben je odgovorio da nam ništa ne može biti draže. Pritom mu se oko očiju pokazalo neko veselo žmirkanje, kao da od prisutnosti staroga očekuje neku šalu. Ali, da smo znali kakva nas šala od njega očekuje, otpravili bismo ga što je moguće brže.

Kulaš je u međuvremenu isturio glavu, ušmrkao vazduh kroz nozdrve i kretao se s istim nehajem kao i oba psa koja su sad trčkarala kraj nas dok su im visile glave i repovi.

Naši konji su neko vreme bili uznemireni prisustvom tih pasa, ali konačno se ipak navikoše na novo društvo.

Hakenberg je počeo da naklapa o indiferentnim stvarima, drugi su uzvraćali, a ja sam u međuvremenu primetio da se u daljini već ukazuju tvrđava i visovi iza Beograda. Mora da sam stvarno spavao u sedlu, i to prilično dugo, jer sam iznenada imao osećaj da je već uveliko podne. Činjenično se pokazalo da je već i pola dva i nije dugo potrajalo pa je truba zaspivala da se stane i sjaši. Za vreme presedlavanja, uz tandrkanje pristigoše kuhinje i vojnici primiše svoj hlebni obrok.

Odmor je trajao nekih pola sata. Oficirima su na pokretnim kuhinjama postavljeni limeni tanjiri i na njima servirana konzervisana živina. Uz to je bilo ugarskog vina iz čutura. Za štab divizije koji je sjahao ispred nas čak je bio rasklopljen poljski sto i oko njega postavljene odgovarajuće stolice; i oberst fon Vladimir bio je zamoljen od divizijara da s natporučnikom Klajnom zauzme mesto za stolom i da se za ručkom pridruži štabu divizije.

Hajster, koji je kopljištem zabo steg u peskovito tle, za vreme jela je došao do nas s limenim tanjirom u ruci, a mi sami smo zamolili Hakenberga da bude naš gost. Jeli smo stojeći. Hakenberg je naklapao o ovom i onom. Utom je Hakenbergovim psima Koh pružio oglodane živinske kosti. Psi najpre zabaciše uši, ali onda uzeše kosti. Botenlauben je doduše kazao da pse ne treba hraniti cevastim kostima, da bi se od toga mogli ugušiti; no, Hakenberg je odvratio da se njegovi psi nikako neće ugušiti.

Zatim je i Hajster krenuo da sa svog pojedenog tanjira baci kosti psima, ali oni se narogušiše, a kad se približio da pred njih istrese tanjir, jezika stisnutih između iskeženih zuba kidisaše na njega čineći utisak potpuno divljih i pobesnelih zveri. Hajster je uzmaknuo, a Hakenberg viknu: „Mirni!“, našto se i psi povukoše.

Hakenberg je na momenat pogledao Hajstera i dok smo pripaljivali cigarete on reče: „Zastavnik je izgleda nesimpatičan psima.“

Hajster je indignirano kazao da mu je to izvanredno žao.

„Kako se ustvari zovu psi?“ pitao je Botenlauben.

„Oni“, rekao je Hakenberg, „nemaju posebna imena. Ja ih uvek zovem samo psi. Nije potrebno ni da ih razlikujem, ionako su stalno zajedno.“

Psi su se u međuvremenu opet posadili na tureve i pažljivo gledali Hakenberga. Oba su bili mužjaci, odrasle životinje s vanredno gustom i dugom dlakom.

Kad ponovo uzjahasmo da bismo nastavili da jašemo, Hajster je otišao napred, odmah se popeo na konja i izvukao steg iz zemlje. Hakenberg je međutim ostao uz nas.

„Taj zastavnik tamo napred“, upitao je, misleći na Hajstera, „najstariji je u regimenti?“

„Da“, rekao je Anšic.

„A ovaj zastavnik ovde“, pri čemu je pokazao na mene, „je mlađi?“

„Da“, rekao je Botenlauben. „Ništa mu drugo ne preostaje pošto je onaj drugi stariji.“

Delovao je odlučan da staroga ne uzima ozbiljno.

„Ima li inače još zastavnika u regimenti?“ upitao je Hakenberg.

„Ne“, rekao je Anšic. „Drugih nema.“

„Iz čega izlazi“, primetio je Botenlauben, „da je ovaj zastavnik ovde drugi najstariji.“

„Iz toga, međutim“, rekao je Hakenberg, dobacivši jedan pogled Botenlaubenu, „izlazi i to da će ovom zastavniku“, pri čemu je pokazao na mene, „pasti u deo da preuzme steg kad onaj zastavnik“, pri čemu je pokazao na Hajstera, „recimo to tako: ode iz regimente.“

„Ništa logičnije od toga“, rekao je Botenlauben.

Moram priznati da me je prožeo neki vrlo neobičan osećaj kad je Hakenberg iznenada progovorio o mogućim okolnostima u kojima bih ja mogao preuzeti steg. Najednom mi postade jasno da sam se i sam već poigravao s tom mišlju, samo što to sebi nisam želeo da priznam. Ali kad je Hakenberg počeo o tome, znao sam da sam razmišljao o tome. Sad se obratio direktno meni.

„Da li bi želeo“, upitao je, „da nosiš steg?“

U trenutku nisam znao šta na to treba da kažem. Najzad rekoh: „Da – zašto ne bih? Ali iz kog razloga bi trebalo da mi padne u deo ga nosim? Pa Hajster je stariji od mene. Njegovo pravo je da ga nosi.“

„E pa“, rekao je Hakenberg, „možda ti ga da uprkos tome.“

„Meni?“

„Da, tebi.“

„Ali, zbog čega bi mi ga dao?“

„Ipak bi“, rekao je Hakenberg, „bilo moguće. Možemo ga pitati.“

„Pitati?“

„Da.“

„Da li bi mi ga dao?“

„Da li bi ti ga dao.“

„Ali on to ni ne može.“

„Zašto da ne?“

„Pa ne može mi ga tek tako, bez zapovesti prosto dati!“

„Ali, ti bi ga uzeo?“

„Da... uzeti, to već da.“

„E pa, deder ga onda zovni ovamo.“

„Dakle“, smejao se Botenlauben, „ovo je nešto!“

„Šta je nešto?“ upitao je Hakenberg.

„To što jednog zastavnika hoćete da pitate da li iza leđa obersta želi ili ne želi da prepusti steg.“

„Grofe“, rekao je Hakenberg, „stegovi su već prelazili u druge ruke i bez da su oni što su ih nosili želeli da ih prepuste drugom. Dakle neka neko od vas zovne ovamo zastavnika!“

Zgledali smo se jedan trenutak, zatim je Botenlauben smejući se rekao: „No, pa zovnite ga!“ Onda je Anšic, isto se tako malo smejući viknuo: „Hajsteru! Dođi molim te načas kod nas!“

Hajster se okrenuo u sedlu, zaustavio svog konja, pa kad smo ga sustigli, upitao je: „U čemu je stvar?“

„Reč je naime o tome“, rekao je Botenlauben i cerio se, „reč je o tome da gospodin fon Hakenberg želi da Vas pita da li hoćete da prepustite steg Menisu.“

„Hoću li da prepustim steg Menisu?“

„Da.“

„Po čijoj zapovesti?“

„Ni po čijoj zapovesti. Od slobodne volje.“

Hajster je pogledao Hakenberga i skupio obrve. Bile su to crne, blistave obrve koje su na njegovom prilično bezbojnom licu delovale pomalo nalepljeno.

„Gospodine ritmajsteru“, rekao je oštro, ali u svakom slučaju arogantno, „odakle ti takva ideja!“

„De, de“, uzvratio je Hakenberg umirujuće, „ne moraš zbog toga odmah da zapeniš.“

„Kome je uopšte sinula ta divna pomisao?“

„Koja?“

„Da me se pita da li hoću da prepustim steg.“

„Meni. Menis se samo izjasnio da bi ga on uzeo ako bi mu ga dali.“

„E, pa“, rekao je Hajster i naprcio usne, „tu će se načekati.“

Načisto sam hteo da svisnem od jeda zbog tog izraza koji me je u svakom slučaju pogodio daleko više nego što bi to odgovaralo celoj situaciji, i već sam zaustio da kažem Hajsteru da nema potrebe da diže ruku na sebe. Ali, Hakenberg me je preduhitrio i kazao: „Ah, ne reci to. Pa nisi ti steg uzeo pod zakup. Svakog momenta, na primer, možeš biti prekomandovan, i onda će sasvim automatski steg dobiti Menis. Ili se možeš razboleti, ili slomiti nogu. Tada će ga isto tako dobiti. Ili možeš poginuti. Onda će ga svakako dobiti.“

Hajster je na trenutak izgledao zatečen.

„Pa mi sad“, nastavio je Hakenberg, „idemo na front. Tu ipak možeš poginuti. To ćeš morati da mi priznaš.“

„Molim“, rekao je Hajster. „Ako ti tako kažeš. Ali ja ne znam zasigurno da li ću poginuti ili neću. Sledstveno je takođe izlišno govoriti o tome.“

„Sad“, rekao je Hakenberg, „sasvim izlišno baš i nije.“

„U kom smislu?“

„U najmanju ruku ipak bi trebalo da te zanima da li ćeš poginuti ili ćeš izaći živ.“

„Izvesno. Ali, kako to niko ne može da mi predskazuje, besciljno je da sebi time razbijam glavu.“

„Na smrt“, kazao je Hakenberg, „čovjek uvek treba da bude spreman. A nezavisno od toga mogla bi ti se možda čak stvarno predskazati. Na primer“, rekao je Hakenberg i malo se nasmejao, „mogla bi to neka Ciganka. Ili Ciganin. Zar ne?“

Pritom je pogledao Hajstera, a Hajster je najednom izgledao stvarno iziritiran načinom staroga. Nije odmah odgovorio, čak mi se učinilo kao da mu je licem preletela rumen, a i ja sam nalazio da ima malo takta u Hakenbergovom aludiranju na čovekovu smrt dok upravo jašemo na front.

„Ja ne verujem“, rekao je najzad Hajster, „u proročke veštine Cigana. A sem toga ovde nema nijednog Ciganina.“

„Zaista?“ rekao je Hakenberg i na komičan način se ogledao oko svoga konja, kao da traži kakvog gatara. „Ali“, produžio je, „pomalo proricati umeju i drugi. Ako hoćeš mogao bih čak i ja sam da pokušam s tobom.“

„Ti, gospodine ritmajsteru?“

„Da, ja. Ja sâm, istina, pritom sebi previše ne uobražavam, i stvarno važne stvari nikad nisam mogao tačno da predskazem. Ali, drugi misle da ja to uprkos tome umem, i u izvesnim slučajevima to je zaista bilo dovoljno. Daj mi ruku. Desnu.“

Zgledasmo se. Pokušaj staroga da nekome sasvim jednostavno predskaze smrt ipak je sad ostavio izvestan utisak na sve nas, samo se Botenlauben smejao od čega mu se drmala njegova velika čaka. On se smejao Hakenbergu, ali ja sam ipak imao utisak da ta vese-

lost nije onako uzgredna. Štaviše, izgledao je tako kao da samo ne želi da se da nasamariti. Jer Hakenbergov način mu je iz nekog razloga izgledao poznatije nego nama ostalima; i da ga nije tek tada upoznao mislio bih da ga zcelo poznaje već od ranije.

Hajster je za to vreme gledao ritmajstera kao da ga je pogled staroga opčinio; ili je možda i zato što ga je razgovor stvarno učinio sujevnim pustio steg da mu padne na rame, svukao desnu rukavicu i pružio ruku Hakenbergu.

Hakenberg je uhvatio tu ruku i uzeo da razgleda dlan.

U međuvremenu smo stigli do drvenih puteva a krenuli smo onim levim, dakle istim onim kojim sam sinoć jahao. Taj put je bio slobodan. Preko vrhova suve trske koja je stajala u močvari videsmo, međutim, da se preko mosta postavljenog uzvodno i drvenim putem na koji je izlazio još uvek kreću trenovi i velike kolone kola i nedaleko od nas savijaju ka zapadu. Drveni put pred nama bio je i dalje prazan, a svi trenovi i kolske kolone bile su skretane na drugi most. Naime, naš most je izgleda bio određen za to da trupe i njihovi trenovi njime mogu preći s ugarske na srpsku obalu, dok je drugi most imao da služi saobraćaju sa srpske na ugarsku obalu. Prilično daleko ispred nas videsmo onda i kako jedna pešadijska regimenta prelazi most. Bila je to jedna siva, gotovo bezbojna zmija koja je delom još gmizala po oblicama a delom već po samom mostu. Šlemovi vojnika proizbodili su neko neprestano, nemirno, uzbibano talasanje, a bataljonske muzike neprestano su svirale marševe. Čulo se iz daleka u naletima vetra. Nekoliko kola borbenih trenova bilo se umešalo u kolonu. Arnjevi su im bili izbledeli i beličasto bleštaše u sumornoj svetlosti.

S one strane mosta štrčala je tvrđava Beograd, tik ispod oblaka koji su se premeštali sa zapada ka istoku.

Za to vreme je Hakenberg još uvek gledao u Hajsterov dlan, zatim je svukao i svoju desnu rukavicu i pogledao u svoj desni dlan. Bila je to dugačka, upadljivo uska, preplanula ruka. Ostali su napeto gledali. Najzad, s nekim pomalo nemarnim pokretom pustio Hajsterovu ruku i rekao:

Ne želim da te uznemirim time što ću ti recimo reći da ćeš poginuti. Nije dobro kad se čoveku previše tačno predskáže sudbina. Tek time se on zapravo gura u tu sudbinu. Radije bih ti ostavio izvestan prostor. Prema tome, reći ću ti ovako: jedan od nas dvojice će poginuti. Ti ili ja, jedan od nas dvojice neće preživeti ovaj rat.“

Nato je ponovo navukao svoju rukavicu.

Na Hajstera, i zapravo na sve nas, to saopštenje je ostavilo dubok utisak. Hajster je promenio boju, zatim je dakako pokušao da se nasmeje, pa reče: „Zaista? To je sve? Ipak, sad znam isto koliko i pre! Kad mi kažeš da će jedan od nas dvojice poginuti to nije mnogo drugačije, nego kad mi kažeš da će poginuti jedan od deseterice ili dvadeseterice u koje spadam i ja. Moje šanse su uvek iste. Ja mogu ili poginuti ili ne poginuti. To je cela stvar.“

„Ne“, rekao je Hakenberg, „kada ti kažem da će jedan od nas dvojice poginuti onda si pedeset posto hendikepiran, pa već isto koliko napola mrtav.“

Meni se skoro učinilo da time želi samo da zbija šalu. Ali ostali su gledali kao da prosto ne znaju šta da kažu. Samo se Botenlauben opet nasmejao i rekao: „Isto koliko napola mrtav, to je veličanstveno! – Ali zaobiljno“, obratio se Hakenbergu, „ne bi trebalo da uznemiravate zastavnika takvim stvarima, gospodine fon Hakenberg. Ipak će mu biti potrebni nervi.“

„Ni u kom slučaju ih neću izgubiti“, rekao je Hajster. „Niko ne može predskazati budućnost. Otuda me uopšte ne čini nervoznim kad neko iznosi takve tvrdnje. No, čak i ako bih sad hteo da poverujem gospodinu ritmajsteru, onda iz ovoga još uvek ne bih znao ko će od nas dvojice ostati živ; a ja bih“, dodao je, „imao pravo da me njegov dalji život zanima isto onoliko malo koliko i njega moj. Prema tome, i sad kao i pre ne znam ništa.

To je bila poprilična drskost, no Hakenberg se nije ni lecnuo; zamišljeno je gledao u pse koji su trčali ispred nas, zatim reče:

„Po svoj prilici živ će od nas dvojice ostati onaj pametniji.“

„Gospodine ritmajsteru“, rekao je Hajster, „ne želim da te uvredim, ali kako ćeš to utvrditi? I zašto treba da preživi pametniji? Tanad ne biraju ljude uvek samo po njihovoj gluposti.“

„Donekle ipak biraju. U najmanju ruku, uprkos ličnoj hrabrosti kojom raspolaže, pametniji izbegava situacije koje ga besmisleno ugrožavaju, dok nepametniji upravo nije dovoljno pametan da ih vidi. Već time je na gubitku. Ali ako stvarno hoćemo da utvrdimo koji je od nas pametniji, za to nam se pruža jedno sasvim jednostavno sredstvo.“

„Naime koje?“

„Sledeće: svaki postavlja pitanja drugom. Prvi koji drugome ostane dužan odgovor poražen je. Ili, učinimo to ovako: svaki drugome postavlja tri pitanja. Onaj koji drugome ne zna da odgovori i na samo jedno od njih je onaj gluplji.“

„Pa to je detinjasto!“ uzviknuo je Hajster. „Čovek ipak može postaviti i pitanja na koja se prosto ne može odgovoriti, ili pitanja o stvarima u kojima se drugi ne snalazi, a da zbog toga ne bi morao biti glup.

„Ostaje prepušteno našem taktu“, rekao je Hakenberg, „da se postavljaju fer pitanja. Od mene budi u to siguran – a i ja to pretpostavljam od tebe.“

U tom momentu naši konji su kročili na početak drvenog puta. Oblice su tutnjale i pomerale se pod kopitama. Iznad trske se već videlo kako svetluca Dunav, crnkastosiv kao oksidisano srebro. Muzika ispred nas dala se već glasnije čuti. Orkestri su svirali Princ Eugen marš dok je pešadijska regimenta prelazila u Beograd.

Botenlauben se kreveljio nad Hajsterovom i Hakenbergovom raspravom i tresao čakom na kojoj je lepršalo hrastovo lišće, ali je rekao: „No, pa pitajte već jednom nešto lepo!“

Činilo se da Hajster razmišlja, ipak je iznenada rekao Hakenbergu: „Ti bi, ritmajsteru, jednostavnosti radi mogao odmah da kažeš da li misliš da ćeš ti poginuti, ili da ću ja poginuti. Ali ti to ne znaš. Podjednako je moguće da poginemo obojica ili nijedan od nas dvojice. Ti baš ništa ne znaš. A pošto ipak tvrdiš da toliko znaš o budućnosti i onostranosti i takvim stvarima, i pošto me to sad zanima i stoga što si me već žigosao kao polumrtvog, onda mi reci: šta se zapravo zbiva s nama kad umremo?“

Hakenberg je na trenutak pogledao Hajstera, ovalšno se nasmejao i rekao: „Zakopaju nas.“

Pritom je podigao uzde i pustio ih da ponovo padnu kulašu na vrat.

„Ne“, rekao je Hajster, „mislim: kad poginemo, kuda onda odlazimo?“

„Na spiskove gubitaka“, rekao je Hakenberg.

„Ne“, viknuo je Hajster, „ja želim da znam: šta još od nas preostaje?“

„Slava“, rekao je Hakenberg.

Pritom je pogledao Hajstera pomalo podrugljivo.

On je, morali smo sebi priznati, sa svojim odgovorima bio savršeno u pravu. Njihova je jednostavnost bila zapanjujuća i ništa im se nije moglo prigovoriti. Pre svega slava, kao neka vrsta produženog života, bila je nešto što je moralo zadovoljiti vojnika.

Hajster je međutim bio drugačijeg mišljenja. „Izvrđavaš!“ viknuo je. „Sam ne znaš ništa i prosto izvrđavaš!“

„Ne izvrđavam“, rekao je Hakenberg. „Ali ti si nespretno postavio pitanja. Pitao si o stvarima na koja ti ne mogu dati prave odgovore. Ne zato što ih ne bih znao, nego zato što mi ne bi verovao. Ti bi rekao da ti to moram dokazati. Shodno tome davao sam ti samo odgovore koji su tačni u svakom slučaju. Ili nisu?“

„Da, tačni su oni“, rekao je Hajster, „ali su toliko plitki...“

„Kao i tvoja procena situacije u kojoj se nalaziš. Čovek ne pita o stvarima koje ne može da kontroliše. U svakom slučaju ti si sad postavio svoja tri pitanja. Ali ne želim da budem sitničav. Postavi mi još pitanja. Ali ta naravno neće pasti u istu konkurenciju. Kod prvih pitanja nisam baš mogao da budem naročito predušretljiv. U pitanju je moja glava koliko i tvoja. A sad me možeš pitati o stvarima koje ti isto tako neću bezuslovno dokazati, ali koje je će te možda ipak zanimati. Želiš li, na primer, da znaš odakle vi svi potičete?“

„Odakle mi svi potičemo?“

„Da. Čovek ipak slabo mari za svoje poreklo i to mahom utoliko više što manje o tome zna. No, odakle čovek dolazi u najmanju ruku je isto onoliko vredno saznanja kao ono o čemu si se ti raspitivao: naime kuda čovek odlazi. Ili te ne zanima da saznaš odakle si?“

To pitanje je neobično zbunilo Hajstera, nisam zapravo uviđao zbog čega. Međutim, pribrao se i rekao: „Ako bih to hteo da saznam, prosto bih pogledao u *Džepni grofovski rodoslov*.“

„Ali on“, rekao je Hakenberg, „nije bezuslovno informativan, i ima mnogo toga čega nema ni u Goti ni u drugim džepnim knjigama. Ovde su, na primer, s jednim jedinim izuzetkom, sve sami takozvani bolji ljudi, mahom plemstvo koje potiče od seljaka, a seljaci su bili narod, a narod je po legendi čak bio poreklom od bogova. To je dakle dobro poreklo. Samo što se to mahom zaboravilo. Ali ako misliš da ti je ipak poznato onda mi to možeš i reći. Najjednostavnije je ako te s tri pitanja koja mi još duguješ pitam o tebi samom.“

Hajster je pokušao da se nasmeje i nonšalantno rekao: „Molim! Kako želiš.“

Ali uprkos tome vidno je pobledeo, jedino što nisam shvatao zašto ga je razgovor toliko iritirao, pomislio sam da je možda stvarno poverovao u Hakenbergovo predskazanje. Hakenberg je jedan trenutak opet zamišljeno gledao u svoje pse koji su kasali pred nama; a za to vreme se, sada već prilično glasno, ponovo mogla čuti muzika. Pred nama je sad preko mosta prelazio već i poslednji bataljon pešadije, više nas od njega nije delilo mnogo više od hiljadu koraka.

„Vi dakako mislite“, najzad je rekao Hakenberg, a nije bilo sasvim jasno koga je imao na umu, „mislite da ste veoma dobrog porekla. Ali možda je to ipak drugačije. Kaži mi dakle najpre, ko si ti.“

„Ko sam ja?“

„Da, ti sâm: ko si i kako se zoveš?“

Očekivalo bi se da će Hajster sad ustvari celim svojim bićem povikati – kakvo ti je to smešno pitanje. No, umesto toga uopšte se nije nasmejao, štaviše, rekao je,

pritom smeteno i takoreći s nekom skrušenošću zureći u Hakenberga: „Zovem se Maks Emanuel grof fon Hajster.“

Pritom je postao još za nijansu bleđi, i uopšte, od tog trenutka više nije odvajao oči od Hakenberga, kao da je bio opčinjen.

„Dobro“, rekao je Hakenberg. „Odgovor nije bio težak. Ali, jedva da će i drugi biti teži. Ko ti je bio otac?“

Moram priznati da je i nama došlo da se nasmejemo nad jednostavnošću tih pitanja, ali iz nekog razloga nismo se smejali, štaviše, gledali smo u Hakenberga skoro isto onako netremice kao što ga je gledao Hajster, a Hajster je odgovorio, kao da ne govori on sam, nego samo njegova usta:

„Moj otac je bio Karl Ludvig grof fon Hajster, frajher fon Tahšperg i Magdalenenkirhen. Fideikomisher¹⁹ na Partendorfu. Ja sam mu drugi sin. Fideikomisher posle mog oca je sad moj stariji brat Oktavijan.“

Hakenberg je za to vreme gledao Hajstera i pokretao usne kao da izgovara reči zajedno s njim. Pritom je klimao glavom kao da je zadovoljan sa svakom rečju; a onda, kad je Hajster završio, reče:

„Vrlo dobro. A ko ti je bio deda?“

Hajster je iznenada toliko prebledeo kao da mu je pozlilo. U nekoliko navrata je doduše pokušao da odgovori, ali bio je zanemio. Mi sami smo ga gledali kao prikovani. Mada nismo shvatali šta se tu zbiva, bili smo sigurni da to može biti samo nešto krajnje neprijatno. Najednom je to po svima nama poleglo kao neki silan pritisak. U tom ćutanju konji su se pod nama ravnomerno kretali dalje, oblice su su tutnjale, bivali smo sve bliži obali. Poslednji redovi pešadije već su bili stupili na most i marširali su nad rekom. Muzika je na mahove odjekivala u jakom vetru koji je duvao nad vodom.

Na Hajsterovom čelu izbilo je malo znoja i najzad je iz sebe iscedio, glasom nekoga čiji je jezik bio oduzet pa je ponovo pokušao da govori: „Moj deda je bio Leopold grof fon Hajster, fideikomisher na Portendorfu.“

„Laž!“ rekao je Hakenberg. Glas mu je iznenada postao drugačiji nego dotad, i uspravio se u sedlu. „Tvoj deda je bio boga pitaj ko. Tvoj deda je bio dete sasvim nepoznatih ljudi. Pravi Karl Ludvig fon Hajster je umro kad je imao dva dana. On je bio jedini brat sestara Hajster, četiri ih je bilo rođeno pre njega. Ali da fideikomis ne bi prešao u druge ruke, Leopold Hajster je od Cigana koji su logorovali u blizini kupio jednog dečaka. To je bio tvoj otac. I sam to znaš. To je bila tajna kod vas koju si ti, međutim, znao. Ti si mi, prema tome, mogao dati tačan odgovor, ali ti si radije izabrao da lažeš. No, jedan zastavnik ne sme da laže, posebno onda kad nosi steg. Skitnicama se steg ni ne daje. Moraćeš ga predati drugom. Moja pitanja su bila jednostavna. Uprkos tome ti nisi odgovorio. Ode ti glava.“

Nato je nama ostalima mahnuo rukom i odvojio svoga konja od nas. Bili smo stigli do obale. Pred nama se, celom dužinom prazan, pružao most. Hakenberg je poterao svog kulaša uz nasutu padinu koja se spuštala od mostobrana, u trku je prednjim kopitama stupio na dolmu utvrđenu drvetom, zemljom i kamenom, prešao u galop izvivši nekoliko iskri i pojurio duž reke. Psi su trčali ispred jahača. Put je tutnjao. Jahač je iščezao između vrba koje su rasle uz reku. Grmeći, regimenta je stupila na most.

Hajster je bio pobeleo kao kreč. Zanemio je. Jak vetar koji je duvao iznad vode, dohvatio je steg i razvio ga. Zasijao je dvoglavi orao i pružio kandže ka Beogradu.

Potpuno zbunjeni gledali smo u vratove svojih konja. Pre svega to što se Hajster nije usprotivio tvrdnjama koje je izneo Hakenberg i nama samima je onemogućilo da ga oslovimo. Bilo nam je nejasno odakle Hakenberg zna stvari koje je ustvrdio. Ali, sam Hajster je to što mu je bilo rečeno naizgled primio kao činjenicu, sve to je po svoj prilici zaista znao već od ranije. Doduše, i Cigani mogu biti čestiti ljudi. Samo što upravo onda ne smeju pretendovati da su grofovi. Botenlauben, koga je to, jer je i sam bio grof, na neki način pogodilo najviše od sviju nas, od zbunjenosti čak nije tresao ni čakom. Beše vrlo mučna situacija. Bilo je u njoj, osećali smo to, zapravo i nekog drugog smisla sem što je bila otkrivena podvala u jednoj porodici. Nešto je tu proćaralo u tajne porekla uopšte.

Za to vreme je regimenta grmeći prelazila preko mosta. Debele daske tutnjale su pod stotinama kopita. Hajster, bez da bi se i samo okrenuo, jahao je ispred nas. Sedeo je pogrbljen, a jak vetar je cimao i trzao steg kao neku stvar koja kao da više nije ni bila u Hajsterovoj ruci.

Preko drugog mosta, dvesto koraka desno od nas, još uvek su trenovi prelazili sa srpske na ugarsku obalu. Prošli su minuti kad stigismo do sredine reke gde su stajali kranovi i bližismo se gradu. Sad je po svoj prilici već cela regimenta Marija Izabela bila na reci a možda je i prvi eskadron Toskanskih ulana već stupio na most.

Tad konjička povorka iza nas iznenada stade.